

Ioan – Aurel POP – De la Romani la Români, Pledoarie pentru latinitate

Creștinismul și Biserica la români

– recenzie –

Victor Andrei TRIFAN, *KGOTJ*

În următoarele rânduri voi face o scurtă recenzie a capitolului *Creștinismul și Biserica la români* din cartea „De la Romani la Români, Pledoarie pentru latinitate” scrisă de Ioan-Aurel Pop. Autorul este un istoric de renume, profesor universitar, rector al UBB din Cluj în perioada 2012-2020, și actualmente președintele Academiei Române.

Cartea, în cele peste 350 de pagini, tratează teme diverse, de la specificul românilor între popoarele romanice, la latinitatea limbii române și de la daco – geți și condițiile romanizării la faptul că Matia Corvin nu solicita traducător, întrucât înțelegea limba română.

În primele pagini ale cărții, autorul expune un argument deosebit de interesant pentru care a decis să scrie această „pledoarie pentru latinitate”.

În investigarea trecutului românilor au intervenit însă și considerente extraștiințifice, mai ales anumite interese politice interne, dar și dorințe de denigrare, rivalități între vecini și chiar teribilisme din partea unor intelectuali cu profil de adolescenți întârziați. (...) Există iubitori de trecut fără pregătire de specialitate, care pretind sau cred sincer că istoricii de meserie sunt slabi, nepricepuți, ignoranți, vânduți unor forțe obscure, inamice și intrigante. Prin urmare, unii dintre acești amatori se dedau la construcții proprii ale trecutului românilor, alcătuirii complet rupte de realitățile istorice și mai apropiate de beletristică sau de știință-ficțiune. Pentru că credibilitatea acestor farsori să fie mai accentuată, istoricii autentici sunt acuzați adesea de felurite conspirații, de ascunderea intenționată a adevărului, de obturarea unor așa-zise surse-cheie care ar arăta că românii și strămoșii lor ar fi deținut secretele universului, ar fi fost dotați cu energii cosmice, ar fi inventat scrisul, roata olarului, metalurgia bronzului și fierului, etc.

Între numeroasele teorii vehiculate este și aceea a dacismului pur al românilor, metamorfozați într-un fel de deținători ai matricei lingvistice universale preromane și chiar pregrecești. Forma extremă a acestei fantasmagorii este că romanii ar fi învățat latina de la daci. Tehnica promotorilor unor astfel de construcții fantastice este aceea a colajului, bazată pe anumite cunoștințe și date disparate, luate din epoci și locuri diferite și îmbinate apoi în așa fel încât să dea impresia unui tot. Nu de puține ori, acești falși istorici operează cu argumentul autorității sau recurg la silogisme false sau la sofisme, erori mai greu de semnalat de către persoanele neavizate.

Un exemplu simplu de falsă judecată din domeniul acesta ar fi următorul:

1. *Daco-geții credeau în marele zeu Zamolxis.*
2. *Daco-geții erau, prin urmare, monoteiști.*
3. *Fiind monoteiști, ei erau creștini înainte de Hristos.*

Niciuna dintre propozițiile de mai sus nu este exactă pe deplin, iar gradul de minciună crește de la prima spre ultima:

Este adevărat că daco-geții credeau în Zamolxis, dar și în alți zei; prin urmare, ei nu puteau fi monoteiști; cu atât mai mult nu aveau cum să fie creștini; de altfel, este un nonsens să se vorbească despre creștinism înainte de Hristos. Prin astfel de „cercetări”, s-a ajuns inclusiv la ideea că daco-geții erau cel mai civilizată popor din lume și că ei ar fi descins apoi toate popoarele civilizate, inclusiv romanii. (...) Foarte mulți intelectuali cred că teoria descendenței romane a poporului român și teoria latinității limbii române sunt exagerări la fel de mari ca și „teoria” dacopașilor sau tracomanilor, că ele pot fi puse pe același plan și că adevărul ar fi undeva la mijloc. (...) Unii susțin că românii nu sunt romanici pentru că acest popor – cel mai numeros din sud-estul Europei – să nu fie plasat într-o ambianță de elită mondială, să nu se aple într-o ambianță onorabilă, iar alții, dimpotrivă, cred că prezența românilor între romanici ar fi de ocară, că românii nu se pot trage din „cuceritorii” și „imperialiștii” romani, ci din neamuri mult mai nobile, care au populat cumva și cândva aproape întreg pământul. Aceste etnii, considerate de anumiții „patrioți” mult mai vechi decât „obscurii” romani, i-ar proiecta pe români în eternitate și i-ar scoate din logica trecerii iremediabile a timpului.

Revenind la capitolul supus recenziei, autorul începe cu o întrebare: *Cum au ajuns românii – cu sorgintea lor de la Roma – să se împărtășească din zestrea culturală a Răsăritului european?* Tot autorul răspunde că această dualitate Occident-Orient își are rădăcinile nu în componeta daco-geții (atât de dragă unora), ci în organizarea vieții creștine de la finele lumii antice și din Evul Mediu.

Spre deosebire de mai toți vecinii lor, românii nu au o dată precisă, simbolică a creștinării lor, intrucât a fost vorba de o creștinare treptată, pe parcursul câtorva secole, începând cu strămoșii daco-romani, cu unii dintre colonialiștii și militarii veniți în provincia Dacia în sec. II-III. Această creștinare, din om în om, în condițiile grele ale persecuțiilor, capătă un anumit avânt după Edictul lui Constantin din 313, prin care încetează orice persecuție asupra creștinilor, iar proprietățile lor sunt restituite. Această scrisoare nu consfințește, așa cum în mod greșit s-a reținut, creștinismul ca religie de stat, ci permitea exercitarea liberă a credinței creștine, alături de celelalte culte ale vremii respective.

Astfel, misionarii de la sud de Dunăre au putut trece la nord, în Dacia Traiană pentru a putea predica mesajul Domnului în limba înțeleasă de aceștia – limba latină. Faptul că majoritatea proto-românilor s-au creștinat în limba latină este dovedit nu doar de sursele istorice și arheologice, ci și de limba română – un adevărat document viu.

Este de remarcat faptul că aproape toți termenii importanți referitori la credința creștină, la esența dogmatică și parțial la rit, provin din limba latină: *ajunare, agneț, altar, biserică, botez, credință, creștin, cruce, cuminecătură, Domn, Dumnezeu, iertare, împărat ceresc, închinare, înger, păcat, rugăciune, sărbătoare, Crăciun, Florii, Paște, Păresimi, Sânpetru, Sântion, etc.*

Pe de altă parte, unii dintre termenii românești referitori la organizarea bisericească, la rit, își au rădăcinile în limba slavă: pomană, pomelnic, popă, prescură, slujbă, utrenie, vecernie, etc.

Explicația este următoarea: dacă creștinarea românilor s-a făcut în latină, organizarea Bisericii, stabilirea tipicului, ierarhia, s-au făcut în forma slavă. Este important să se perceapă deosebirea între credința ca fenomen de conștiință, pe de o parte, și biserica, aspect instituțional, de organizare publică a vieții religioase, pe de altă parte. Creștinarea românilor a fost un fenomen de durată, cu înaintări și reculuri, cu prezervarea multor insule de păgânism. Viața bisericească a fost adesea simplă, cu ierarhii locale necanonice, cu alunecări eretice, cu varii influențe. Această răspândire organică a creștinismului la români, nesilită de nicio forță politică, i-a asigurat acestuia trăinicie și temeinicie. Nu întâmplător, credința românilor era numită „legea românească”.

Criza Imperiului Roman din secolele III-V a avut efecte în tot Răsăritul european, inclusiv în spațiul carpto-danubiano-pontic. După mutarea capitalei imperiului la Constantinopol (330) și după divizarea ce a urmat (395), partea răsăriteană s-a grecoizat în mare parte sau mai exact, grecoitatea a ieșit din nou la suprafață, s-a reafirmat. Marea migrație a slavilor în sud-estul Europei a schimbat în mare parte etnicitatea acestei zone.

În 602, slavii dinspre nord invadează Peninsula Balcanică, iar stăpânirea bizantină din regiune se retrage, împreună cu toată organizarea ecleziastică. În secolele VII-VIII se produce un proces intens de slavizare a întregii zone. La 864-865, hanul bulgar Boris se botează (luând numele de Mihail) împreună cu o parte a nobilimii, prin acțiunea Bisericii de la Constantinopol și ia numele de țar. După o serie de încercări nereușite de a-și organiza ierarhia ecleziastică prin Biserica de la Roma, țarul Boris/Mihail făurește o Biserică bulgară autonomă, dependentă de patriarhul Constantinopolului. Toate aceste evenimente au modificat pentru totdeauna soarta romanilor/românilor, deopotrivă de la nord și de la sud de Dunăre.

Provincia Dacia traiană a fost o provincie romană imperială, cu o cultură de tip occidental, latin și nu de tip greco-oriental. Însă evenimentele importante din sec. IV-VI (mutarea capitalei, divizarea imperiului, căderea Romei, domnia lui Iustinian) au fost cauze importante pentru orientarea romanilor de la Dunărea de jos și Carpați către Noua Romă, Constantinopolul. Invazia slavilor din sec. VII și formarea statelor slave la sud de Dunăre pe o largă fâșie, de la Marea Neagră, la Marea Adriatică au avut ca efect intreruperea legăturilor directe între romanicii carpto-dunăreni și Roma. Ultimul episcop cunoscut de pe teritoriul României de astăzi care a avut o corespondență cu Roma, a fost episcopul Valentinianus al Tomisului care a corespondat cu papa Vigiliu, în sec. VI. Tot el a avut legături directe și cu Biserica de la Constantinopol. Totodată, invazia slavilor a avut ca efect nu doar intreruperea legăturilor cu Roma, ci și îngreunarea legăturilor cu Constantinopolul. În aceste condiții, de izolare față de cele două mari centre ale creștinismului, localnicii români nord-dunăreni (protoromâni și români timpurii) au trăit o perioadă îndelungată de „creștinism popular”, fără o ierarhie canonică și fără putința organizării unei Bisericii proprii. Firește, tipicul organizării și al slujbelor a rămas cel bizantin, dar modelul direct de organizare a fost cel slav, mai exact cel bulgar. Biserica bulgară a lui Boris a devenit singurul model pentru făurirea Bisericii canonice a românilor. Acest tip de organizare a Bisericii, includea, printre altele și limba de cult. Astfel, în ultima parte a sec. IX, grație activității desfășurate de Clement și Naum (discipolii fraților Chiril și Metodiu), alfabetul chirilic se generalizează. În acest fel, în Biserica de limbă latină a românilor, fără organizare canonică, începe să se impună modelul bizantino-slav sud-dunărean. Acest model includea drept element exterior esențial limba de cult slavonă, exprimat în scris prin alfabetul

chirilic. Deși slavonismul etnic dispare la nord de Dunăre în sec XII – XIII, românii au păstrat încă aproximativ patru secole, ca pe o prețioasă tradiție, cultura bisericească și politică a slavilor, iar alfabetul chirilic s-a conservat până la jumătatea secolului al XIX-lea.

În secolul al XVII-lea se produce o adevărată renaștere ortodoxă în Țările Române, ce se evidențiază atât în arhitectură, dar și prin tipărirea unor cărți valoroase în limba română (cu alfabet chirilic), prin eforturile domnitorilor Matei Basarab în Țara Românească și Vasile Lupu, în Moldova, sprijiniți de Petru Movilă, mitropolitul de origine română al Kievului.

În ceea ce privește românii din Transilvania, este interesant faptul că elita românească de acolo avea ca limbă a cultului și a culturii, tot slavona. Faptul este evident din cărțile care se tipăreau aici, din pisaniile bisericilor și mănăstirilor ortodoxe, din atelierele de copiiști, din arhive. În fapt, Biserica românilor din Transilvania a fost în permanentă legătură cu mitropoliile și episcopiile din Țara Românească și din Moldova. Mitropolitul Țării Românești era încă din secolul al XIV-lea „exarh” al Transilvaniei și Ungariei, iar ierarhii transilvăneni și unii dintre preoți erau hirotoniți la sud de Carpați.